

fins a Valbona» (*TemplH.*, 282); això és uns 45 k. dret a l'E. de La Granadella. I és clar que hauria hagut de segmentar-ho millor, *coma de Serà*: o sigui aquí sense la -s, com en el poble nostre d'Urgell: que des d'allí cau uns 45 k. al NNO.

L'àrea d'Alcanyís i de les Garrigues i Belltall ens acostava a la dels NLL aràbics. I si ho relacionem amb el 2n. membre de *Torre-serona*, ja hi serem de ple. I li trobarem bastants paral·lels en aquest compartiment lingüístic.

Ho seria també *Castèlserà*? De seguida, és veritat, s'hi veuen entrebancs. *Castèlserà* és a fora de l'àrea pròpia dels arabismes, si bé més a l'E. és encara *Calaf*; allí prop només hi ha *Almenara*, però no val gaire perquè quasi no fou NL en l'origen, sinó l'apel·latiu que designava la torre de senyals nocturns de la gent de guerra dalt de la serra (tant cristians com sarraïns), per més que sigui un mot manllevat de l'àrab. Per trobar arabismes toponímics, hem de tirar més al SO., entorn de Lleida, o almenys a Balaguer, o bé una cinquantena de k. cap a Mígdia. D'altra banda, els noms compostos amb *castell*, solen ser d'altre origen que aràbic (*Castellferran*, *Castellgalí*, *Castellfraumir*, *Castellolí*, *Castelldefels*...).

En fi, hi ha, per damunt de tot, una raó que tanca de cop: en els arabismes, la sibilant apareix sempre, sense excepció, com *ç*, no pas *s* —també en les grafies antigues catalanes— i la cosa no falla en aragonès o castellà: hi hauria *ç*, pron. *θ* (no pas una *s*) en el *Castelserà*s d'Alcanyís si vingués de l'àrab.

Seria potser pre-romà? Cal explorar-ho tot: perquè almenys ens hi fa pensar l'estructura del nom d'un poble, *Jaunsarà*s, uns 30 k. al NO. de Pamplona, agre. de Basaburúa (Bonaparte grafia *Jaunzaraz*). Això sembla cpt. de *jaun* 'senyor' combinat amb *sarats* 'salze' del qual Mitxelena (*Apell.*, §§ 352, 538) recull molts cpts. si bé no aquest, però tanmateix un NL que signifiqui 'salze del senyor' (qui sap, un que servís de forca?); tampoc seria del tot inconcebible que un NL paral·lel en -s s'hagués format en alguna part d'Aragó. Però admetre, en territori romànic, i amb aquest ordre de mots, un compost 'salze del castell', fóra massa forçat, i pitjor en terra sense afinitats basques com el pla d'Urgell. S'ha de descartar, majorment tenint en compte que el basc *sarats* sembla ser un manlleu del ll. SALIX, amb evolució fonètica només concebible en la història del basc. Pista falsa.

Ara bé, el possible enllaç de *Castell-serà* amb *Torre-serona* és una idea seriosa: *Torre* i *Castell* són quasi el mateix, i fora d'això només el gènere femení i *ó* en lloc de *á*, separarien els noms d'aquests llocs. I les localitats són veïnes: uns 38 k., quasi dret a l'O., l'una de l'altra. Convé, doncs, estudiar ací:

TORRE-SERONA, poble més petit, però municipi, 6 k. dret al N. de Lleida.

PRON. MOD.: *tófeselóna*, 1920, Casac. a Alfarràs i a Algerri; 1931, i jo a Alcoletge i a Albesa; crec haver-ho oït amb -r- i també -l-, l'any 1956, en l'enq.

d'allí mateix (xvii, 110-11) i dels pobles veïns: en tot cas tant Casac. com jo, sense article (no *La T.*, com ho posa el *Nomencl. C.E.C.*). Sempre grafiat amb -r- i generalment amb -s- (GGC, 241, *C.E.C.*, *Enc. Cat.*), no pas *Torre Gerona* (*Nomencl. A.P.T.*, Lda., p. 54). La GGC reproduïx el segell municipal, de tipus vestut, negre, on es llegeix *Torreserona*.

MENCIONS ANT. 1359: *Torre Serona* (*CoDoACA* XII, 8). Sembla tractar-se d'aquest poble en un doc. de Pere el Gran, a. 1279, ordenant al seu lloctinent de Lleida que aclarís si Bernat de *Fluvià* havia expoliat els templers, llevant-los la possessió de llurs heretats a la *T. de S.*, a Os i a Tartareu», on CCandi (*Mi.Hi.Cat* II, 108) llegí la *Torra de Soma* però s'hauria d'esmenar, car així ho suggereixen altres llocs esmentats: Corbins i Alguaire, els centres dels *Templers* lleidatans, són a 6 i 7 k. ENE. i NNO. de Torre-serona, Os es 22 k. al NNE., la Torre de *Fluvià* 20 k. d'Os, i *Tartareu* uns 30 més enllà. Aquesta lectura no és fidedigna: és probable que havent-hi una sigla *s'ona*, traçada poc clarament, un copista prengué aquest pal, junt amb els de la *n*, pels tres d'una *m*, malentès per «*serona*». Fora d'això escassegen del tot les mencions antigues d'aquest poble, sens dubte mai considerable.⁴

Sobre el passat del nom poden guiar-nos els parònims: els que ja he assenyalat; i segurament d'altres. D'aquests n'hi ha tota una sèrie que, en lloc de la -r-, tenen una lateral *l* o *l̄* (*ll*, *l̄*): *Vencilló* (cf. s. v.), cap al SE. d'Albatàrec (9 k. al S. de *Torre-serona*), que figura en la forma *Torra d'Avinaçalon* en un doc. del S. XII (GGC, p. 129 i ss.); una «Alberca ['bassal, estan-yol' en àr.] *avinsilona*», que havia de ser cap a Morella, citada entre la Serra de *Moxaca* [art. *Moixacre*] i *Vallibona* a. 1157 (en les afr. d'Alcanyís), segons la carta puebla de 1157 (Nic.Sancho, *Descr. de Alc.*, p. 587). Assagador de *Torreselló*, en doc. de 1547 (*BABL* XII, 176), que potser coincideix amb la situació de l'anterior, perquè consta en el te. de Forcall. Tot això, doncs, en terres d'intensa arabització onomàstica.

Un que n'és ben lluny, però que vindrà del nom d'un dels refugiats «hispani», que emparats pels reis carolíngis s'arreceraren en el Ross. i Empordà: «alodium de *Abusselonis*», com l'*Abin al-Mulâha* que donà el nom de *Vilamulaca*; més tard, 1050, Cart. d'Elna (colle. Moreau xxiv, 170) aquell apareix sovint en formes com *Mussilione*, *Mussellonis* (assim. *b-n > m-n*) i ja, en el de 1050, es repeteix, després, en la forma *Mussilione*.

És tot un conjunt d'evident colorit aràbic, en tot el qual, si en llevem *Avin-* o *Abu-*, i el genèric *torre-*, s'hi dibuixa la fecundíssima arrel àr. *slm* 'salvar', que no sols ha donat abstractes com *salâm*, *salâma*, *sullam* 'salvació, salut, recurs salvador', sinó molts NPP; en la forma *Avinaçalon*, del doc. lleidatà del S. XII, sembla aparèixer un apel·latiu *Ebin as-salâm* o *-ûm* 'el fill de (o aquell de) la salvació'; però la major part, no duent art. aràbic *as-(al-)* aparenten clarament NPP, dels quals fou molt productiva aquesta arrel: 12 NPP en *slm* a Aràbia (Hess, p. 308), 8 a Egipte (Littmann), molts més a Algèria (GGAlg, 339-351). Com que *-m* i *-n* finals estaven confoses en el vulgar hispànic, i la